

پدافند غیر عامل در بخش کشاورزی

علی اکبر ندرلو^۱ پیمان دوامی^۲

۱- مدیر شرکت خدمات حمایتی کشاورزی استان البرز.

۲- معاون مدیر شرکت خدمات حمایتی کشاورزی استان البرز.

مقدمه

علاقه به حیات و حفظ بقاء به طور غریزی در هر انسانی وجود دارد لذا در طول تاریخ، بشر برای تامین غذا و انرژی به گسترش و توسعه مراتع و زمین‌های کشاورزی و معادن پرداخته یا به جهت دفع تجاوز دشمنان خود جنگ‌ها منازعات بسیاری را پشت سر نهاده است. سلاح‌هایی که جوامع بشری قبل از دوران صنعتی در جنگ‌ها بکار می‌بردند دست ساز و بسیار ساده بود، بین فرآیندهای دانش و فناوری و نوع سلاح‌هایی که جوامع بشری برای بهره‌گیری از آنها در جنگ ابداع و اختراع می‌کرده‌اند، ارتباط نزدیکی وجود داشته است. پدافند در مفهوم کلی، دفع، خنثی کردن و یا کاهش تاثیرات اقدامات آفندی دشمن و ممانعت از دستیابی به اهداف خودی است. پدافند در مفهوم کلی، خنثی کردن و یا کاهش تاثیرات اقدامات آفندی دشمن و ممانعت از دست یابی به اهداف خودی است.

۱- مفهوم پدافند غیر عامل

پدافند غیر عامل شاخه‌ای از مدیریت بحران است که اساساً روی مدیریت پیش از بحران متمرکز شده است. پدافند غیر عامل به نوعی از دفاع اشاره دارد که وابسته به تجهیزات و جنگ افزارهای نظامی نباشد. بر این اساس هر نوع تلاش غیر نظامی که آسیب‌پذیری انسان، زیر بناها، ساختمان‌ها، تجهیزات، اسناد و مدارک و اماکن ملی را در برابر حملات دشمن کاهش دهد، به عنوان پدافند غیر عامل تلقی می‌شود. از منظر پدافند غیر عامل تهدیدات به چند دسته تقسیم می‌شوند که یکی از مهم‌ترین بخش‌های آن تهدیدات زیستی می‌باشد. تهدیدات زیستی در ۶ حوزه شامل: انسان، دام، غذا، نباتات، آب آشامیدنی و محیط که طیف گسترده‌ای از تهدید را در بر می‌گیرد دسته بندی می‌شوند (سند راهبردی پدافند غیر عامل زیستی وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۴).

۲- پدافند غیر عامل زیستی در بخش کشاورزی

بخش کشاورزی وظیفه اصلی امنیت غذایی کشور (تولید و سلامت را به عهده داشته و همواره با چالش ها و تهدیدات مختلف همراه بوده است . بروز تهدیدهای نوین و روش های جدید تهدید، نیاز به ایجاد دیدگاه های ویژه ای برای مدیریت آن آشکار می سازد . لذا اجرای الزامات و اقدامات پدافند غیر عامل می تواند نقش اساسی برای کاهش آسیب پذیری و ارتقاء پایداری در برابر تهدیدات و کاهش تبعات ناشی از آن را ایفا نماید. پدافند غیر عامل در بخش کشاورزی، به مجموعه اقدامات پیشگیرانه در حوزه دام و گیاه اطلاق می گردد که با اجرای آن می توان قدرت اثر تهدیدات را کاهش و آستانه آسیب پذیری بخش کشاورزی را افزایش داد، به این ترتیب می توان میزان خسارات و تلفات احتمالی ناشی از تهدید ها را به حداقل ممکن کاهش داد. هرگونه رویداد یا حادثه طبیعی یا غیر طبیعی با استفاده از عوامل زیستی که موجب تضعیف و نابودی سرمایه های انسانی و یا آسیب های اقتصادی از طریق تخریب و نابودی سرمایه های ملی زیستی شود ، تهدید زیستی محسوب می شود .

در پدافند غیر عامل زیستی مجموعه ای از اقدامات غیر مسلحانه برای مواجهه با تهدیدات فوق صورت می گیرد. پدافند غیر عامل زیستی به عنوان یکی از ابعاد پدافند غیر عامل در قالب قرارگاه پدافند زیستی کشور مدیریت و ساماندهی می گردد و به مجموعه ای از اقدامات از قبیل: رصد و پایش، آشکار سازی ، هشداردهی، تشخیص و تصمیم و عملیات، کنترل، مدیریت بحران، حفاظت و پیشگیری، امداد و نجات، درمان، بازیابی و باز توانی ، منابع محدود سازی و رفع آلودگی در برابر تهدیدات زیستی و کاهش آثار و عواقب ناشی از آنها می گردد (سند راهبردی پدافند زیستی کشور، ۱۳۹۲).

۳- رصد و پایش تهدیدها

رصد و پایش را می توان به عنوان اصلی ترین وظیفه غیر عامل مطرح نمود، که مسئولیت مستقیم آن متوجه مبادی ذیربط در حوزه های گیاهی و دامی می باشد. در گام اول اجرای اقدامات در این دو حوزه، شناخت تهدیدات پیش روی بخش است. دفاع غیر عامل و مدیریت بحران دارای ارتباط تنگاتنگ بوده و مکمل یکدیگر می باشند، به گونه ای که مهم ترین هدف دفاع غیر عامل جلوگیری از ایجاد بحران و دوری از ایجاد شرایط بحران را می باشد. بنابراین با رعایت اصول دفاع غیر عامل، میزان آسیب پذیری کاهش می یابد و مدیریت بحران از موفقیت بیشتری برخوردار است، که در غیر این صورت مدیریت بحران نیز از کارایی لازم برخوردار نخواهد بود.

۴- تشخیص و شناسایی تهدید

در فضای پدافند غیر عامل، مسئله تهدیدات زیستی در فضای کشاورزی بسیار حائز اهمیت است. دسته ای از تهدیدات زیستی طبیعی هستند که بر اساس تغییر عوامل طبیعی مانند: تاثیرات اقلیمی، گرم شدن و سرد شدن، حررات و ... ایجاد شده اند (جهش در موجودات زنده). دسته دیگر تهدیدات مهندسی شده است، که تغییر ساختار سلولی موجودات زنده در راستا و به نفع اهداف تعیین شده بیوتروریسم و آگرو تروریسم سازماندهی شده است.

تلاش برای جلوگیری از آنچه که باعث تهدید برای تولید محصولات کشاورزی می شود و یا باعث کاهش میزان محصول، پایین آمدن کیفیت آن و هدر رفتن نیرو و تلاش صرف شده در امر تولید می شود را تشخیص تهدید می نامند. که بعد از تشخیص مرحله شناسایی تهدید شروع می شود. تشخیص تهدید به صورت های مختلفی باعث پیشگیری از حوادث یا داشتن سطح قبول ریسک های مختلف موجود در انجام کار تعریف شده است. همگام با رشد و توسعه سریع بخش کشاورزی، تهدید های ایجاد شده برای این بخش نیز افزایش یافته است، که گاهی بروز تنها یک حادثه در یکی از حوزه ها، احتمال بروز زنجیره حوادث و ایجاد حوادث در تمامی حوزه ها را افزایش می دهد.

۵- شناخت منشاء تهدید

تهدید ها می توانند ماهیت سخت افزاری یا نرم افزاری داشته باشند. تهدیدات سخت افزاری به منظور مقابله با ساختار سیاسی صورت می گیرد اما تهدید های نرم افزاری بر فرسایش قدرت ملی یک کشور تمرکز دارد. منشأ تهدیدات عمدتاً به صورت داخلی و خارجی است که نحوه انتقال آنها به سه روش صورت می گیرد. ۱- انتقال عمدی: انتقال عوامل تهدید کننده زیستی به صورت های مختلف توسط بذر ها، پیاز ها، غده ها، وسایل و ماشین آلات زراعی، دام، طیور، شیلات و... توسط انسان صورت می گیرد و اهداف خاصی را دنبال می کند. ۲- انتقال غیر عمدی، عوامل تهدید کننده زیستی توسط انسان به علت ناآگاهی، سوء مدیریت و یا حتی عدم مطالعه جوانب آن از راه وارد کردن یک محصول، فرآورده و یا حتی یک گیاه، دام یا آبرزی و... وارد کشور می شود. ۳- انتقال طبیعی غیر عمدی: در روش غیر عمدی، عامل خطر ساز، خود را مستقل از انسان و توسط باد، حیوانات، حشرات، پرندهگان و... منتقل می کند. مهم ترین انواع روش های انتقال خود به خود که توسط باد، آب، ناقلین (حشرات، پرندهگان، حیوانات، انسان، تجهیزات کشاورزی، گیاهان انگل، انتشار ژن و...) صورت می پذیرد.

۶- ایجاد مرکز تولید فکر و چاره اندیشی

به طور کلی اتاق فکر دو کارکرد یا نقش کلیدی دارند: یکی فکر سازی برای مفهوم آفرینی و دیگر گشودن گره های مسائل و مشکلات مبتلابه سازمان مربوط به منظورحل بحران یا مواجهه با تهدید و حصول موقعیت بهتر یا بهبود وضع موجود ، که کارکرد اخیر مراکز فکر مدنظر پدافند غیر عامل در مرحله وقوع بحران است .

۷-مدیریت بحران

آنچه هنگام بروز بحران حائز اهمیت است مدیریت بحران و رفع آن و تلاش برای نگهداشتن کشور در موقعیت مناسب و مطلوب و حتی برتر می باشد .مدیریت بحران مجموعه اقدامات و کارهایی است که در شرایط بحران بتواند با بهره گیری از منابع موجود وضعیت را کنترل نماید .

۸- مصون سازی

آنچه حائز اهمیت است ، ایمن سازی سازمان نسبت به عوامل زیستی مربوطه است که باید با دانش موجود و یا بهره گیری از گروه های مختلف تخصصی ازجمله مراکز پژوهشی و تحقیقاتی در زمینه عامل های بیولوژیکی اقدام نمود و به شیوه مناسبی به عوامل عرصه ای و مدیریتی بخش کشاورزی اطلاع رسانی شود ، تا در حملات بعدی بخش کشاورزی آمادگی مناسبی برای مقابله داشته ویا حمله تهدیدی جدیدی متوجه سازمان نکنند .

۹-راهبرد های پیشنهادی مقابله با تهدیدات زیستی

برای پیش گیری از آسیب های ناشی از تهدیدات زیستی و کنترل آن ها ، نیاز به برنامه ریزی و داشتن راهبرد مناسب و به تبع آن برنامه های اجرایی قابل حصول در راستا اهداف و راهبرد های مربوط است . به طور خلاصه به برخی از راهبرد ها در زیر اشاره می گردد :

۱-ایجاد ساختار و نظام جامع مقابله با تهدیدات .

۲-ایجاد و توسعه نظام مراقبت بیولوژیک .

۳-به کارگیری سامانه های نوین رصد و پایش تهدیدات حوزه کشاورزی .

- ۵- تقویت و توسعه آزمایشگاه های مرجع منطقه ای و ملی .
- ۶- ارتقاء و توسعه سیستم های قرنطینه ای مرزی و ممانعت از خروج منابع ژنتیکی .
- ۷- ایجاد حساسیت در بین مسئولان و تصمیم گیران در خصوص اهمیت تهدیدات زیستی.
- ۸- حفاظت از گونه های نادر گیاهی ، دامی ، شیلاتی و فراموش شده .
- ۹- تقویت و توسعه زیر ساخت های لازم جهت کسب وضعیت تهدیدات بالقوه در کشورهای همسایه .
- ۱۰- شناخت بالقوه تهدیدکننده بیماری زا محصولات استراتژیک با بهره گیری از علوم پیشرفته دنیا .

منابع :

- سازمان پدافند غیر عامل کشور ،سند راهبردی پدافند غیر عامل کشور (۱۳۹۲).
- سند راهبردی پدافند غیر عامل زیستی وزارت جهاد کشاورزی ،وزارت جهاد کشاورزی(۱۳۹۴).
- شاه پسند م .، ۱۳۹۷ . پدافند غیر عامل در بخش کشاورزی.